

ВІДГУК

офіційного опонента - доктора юридичних наук, професора **Гори Ірини Віталіївни** на дисертацію **БОГАТИРЧУКА Олександра Миколайовича** на тему *«Розслідування кримінальних правопорушень у сфері землекористання та охорони надр»*, поданої на захист до разової спеціалізованої ради у Національній академії внутрішніх справ на здобуття ступеня вищої освіти «доктор філософії» за спеціальністю 081 «Право»

Вивчення поданих Олександром БОГАТИРЧУКОМ дисертації та анотації, а також ознайомлення з науковими публікаціями, які зараховані за обраною темою дисертаційної роботи, та в яких опубліковані основні результати дослідження, з апробаційними матеріалами дисертації дає підстави стверджувати, що дисертантом проведено ґрунтовний науковий аналіз проблеми розслідування кримінальних правопорушень у сфері землекористання та охорони надр. Виявлено, що положення, які виносяться на захист, містять новизну, у них сформульовано нові наукові положення, узагальнення та висновки, що запропоновані вперше, які вдосконалено та які надали подальший розвиток тим положенням, що вже пропонувалися у теорії кримінального права. Попередньо констатую, що дисертант досягнув мети дисертаційної роботи, виконав поставлені перед ним завдання, виконав дисертаційну роботу на високому науковому та методологічному рівнях. Такий загальний попередній висновок підтверджується з урахуванням основних параметрів, які висуваються до дисертаційних робіт в галузі знань 08 – «Право», за спеціальністю 081 – «Право».

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Дисертація Олександра БОГАТИРЧУКА за обраною темою є своєчасною, зокрема, й з урахуванням її підготовки в умовах російсько-української війни. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на Україну багато сфер нашого суспільного життя зазнали істотних, а подекуди й безповоротних змін. Зокрема, мова йде про пошкодження, знищення великої кількості об'єктів критичної інфраструктури, завдання збитків довкіллю. Війна, яка триває на території України вже понад десять років, щодня завдає руйнівної шкоди навколишньому середовищу, адже всі військові дії так чи інакше впливають на природні ресурси. Під удар потрапляють абсолютно всі компоненти екосистеми: ґрунт, вода, ліси, атмосферні вітри, територіальні води, рослинний

і тваринний світ. Масштаби екологічної катастрофи, викликані війною в Україні, гігантські. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну зафіксовано понад 7 500 воєнних злочинів проти довкілля. Сума збитків уже перевищує 82 мільярди євро. Масштаб екологічної шкоди охоплює тисячі гектарів зруйнованих лісів, пошкодження захисного конфайнменту на Чорнобильській АЕС, руйнування Каховської ГЕС, отруєння вод річки Сейм, забруднення ґрунтів та водойм, а близько 25% території України забруднено вибухонебезпечними предметами. Шкода, завдана екосистемам, буде відчуватися тривалий час і перевищує шкоду, причинену інфраструктурі. Екологічні наслідки злочинів російського агресора впливають на усю європейську екосистему. В деяких містах, які піддавалися і піддаються інтенсивним бомбардуванням, токсичність повітря й ґрунту досягла критичного рівня.

В даний час все більшу небезпеку становлять кримінальні правопорушення, які завдають шкоди довкіллю, дестабілізуючи екологічну ситуацію в країні. Серед них питому вагу складають протиправні діяння у сфері землекористання та охорони надр (ст. ст. 239, 239¹, 239², 240, 240¹ і 254 КК України). Їх кількість навіть без урахування високої латентності в останні роки зростає. При цьому зменшується кількість виявлених кримінальних правопорушень цієї категорії, мала їх кількість отримує судові вирішення, що свідчить про труднощі у протидії зазначеним суспільно небезпечним діянням.

Практика боротьби зі злочинністю показує, що її ефективність перебуває у прямій залежності від використовуваних засобів та методів. Окремі аспекти розслідування злочинів у сфері природокористування, вжиття відповідних процесуальних заходів, спрямованих на їх документування з метою виявлення та притягнення до винуватості осіб, які вчинили зазначені кримінальні правопорушення, залишаються недостатньо дослідженими, що актуалізує дослідження зазначених питань та вироблення відповідних рекомендацій організаційно-тактичного характеру.

Положення, викладені у вступі та розділах основної частини роботи, що стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є важливими в теоретичному та практичному

аспектах, вони недостатньо розроблені у криміналістичній науці, а тому є перспективними для дослідження.

Отже, тема дисертації Олександра БОГАТИРЕНКА відповідає потребам сучасної науки криміналістики та криміналістичної діяльності, є актуальною, а саме дослідження – своєчасним. Актуальність теми належно обґрунтована у вступі дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки наукові положення, висновки і рекомендації ґрунтуються на усталених та апробованих положеннях криміналістичної науки.

Отримані автором наукові результати та висновки характеризуються високим рівнем обґрунтованості й достовірності, що забезпечено використанням загальновідомих сучасних методів наукових досліджень. Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, що забезпечили комплексний аналіз питань розслідування кримінальних правопорушень у сфері земле використання та охорони надр. Зокрема, у дисертаційній роботі використано такі методи наукових досліджень: *діалектичний* – надав змогу дослідити проблемні аспекти розслідування зазначених злочинів шляхом вивчення діалектичного розвитку окремих положень криміналістики, їх суперечностей та єдності (усі розділи); *історико-правовий*, використання якого дозволило розкрити й деталізувати генезис досліджень проблем розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр (підрозділ 1.1); *формально-логічний* – при з'ясуванні структурних елементів криміналістичної характеристики цих протиправних діянь (підрозділ 1.2); *догматичний* – для тлумачення юридичних категорій, поглиблення й уточнення понятійного апарату (підрозділ 1.2); *типологічний* – під час дослідження особи злочинця та способів учинення кримінального правопорушення (підрозділ 1.2); *функціональний та системний* – з метою виділення типових слідчих ситуацій та типових слідчих версій на початковому етапі розслідування (підрозділ 2.2); *методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції* – при розробці структури криміналістичної характеристики (підрозділ 1.2), формулюванні висновків з питань, які висвітлюються в дисертації; *статистичний* – під час аналізу та узагальнення емпіричної бази (вивчених кримінальних проваджень, результатів анкетування) (розділи 1–3);

соціологічний та прогностичний – для підтвердження наукових висновків результатами опитування прокурорів, слідчих та оперативних працівників Національної поліції України (розд. 1–3). Системне використання зазначених методів уможливило здійснення комплексного та ґрунтовного наукового дослідження розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр та отримання дисертантом переконливих і достовірних наукових результатів. Належна методологія даного дослідження є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків, а головне – особисто отриманих результатів, викладених у дисертації.

Слід акцентувати увагу і на достатньому емпіричному матеріалі, який цілком відповідає вимогам репрезентативності. Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності Офісу Генерального прокурора за період 2019–2024 рр.; результати вивчення матеріалів 109 кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення у сфері землевикористання та охорони надр, розглянуті судами в 2015–2024 рр. у різних регіонах України; узагальнені дані анкетувань 303 респондентів (слідчих – 129; співробітників оперативних підрозділів – 106, прокурорів – 68) з м. Києва, Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Київської, Львівської, Рівненської, Харківської областей; огляди судово-слідчої практики, офіційні дані Державної служби статистики України, довідкові видання, статистичні матеріали. При дослідженні матеріалів кримінальних проваджень, опрацюванні джерел та визначенні ключових аспектів обраної проблематики використовувався власний досвід роботи в слідчих підрозділах Нацполу.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості й достовірності, що забезпечується досить вдалою й продуманою структурою наукової розробки, логікою вивчення та викладення матеріалу, потужним масивом законодавчої, емпіричної та іншої джерельної бази.

Дисертаційна робота Олександра БОГАТИРЧУКА вирізняється самостійністю та завершеністю з огляду на повне розв’язання поставлених завдань.

Дисертантом вдало сформульовано мету дисертаційної роботи, визначено перелік завдань, що пов’язані з характеристикою: сучасного стану наукових

досліджень розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр; елементів криміналістичної характеристики означених протиправних діянь і виявлення кореляційних зв'язків і залежностей між її елементами; типових слідчих ситуацій початкового та наступного етапу розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр; типових слідчих версій у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії; взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час досудового розслідування; особливостей проведення огляду при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр; особливостей тактики допиту свідків та підозрюваних у вчиненні аналізованих кримінально караних діянь та ін.

Зміст дисертації відповідає поставленій меті та відображає логіку дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації в дисертаційній роботі Олександра БОГАТИРЧУКА достатньо обґрунтовані й підкріплені результатами аналізу значної кількості наукових джерел, а також слідчою практикою. Зміст дисертації повністю відповідає назві теми, засвідчує логічність та завершеність дослідження.

Структура і кількість опрацьованих наукових джерел свідчить про глибину проведеного дослідження. Дисертант посилається як на класичні праці з кримінального процесу та криміналістики, так і на новітні досягнення наукової думки вчених-криміналістів, дискутує з ними і пропонує власне бачення відповідних правових явищ.

Ознайомлення з науковими положеннями, висновками і пропозиціями дисертації Олександра БОГАТИРЧУКА дає змогу зауважити точність формулювань, дотримання технічних вимог, увагу до деталей, акуратність. Дисертаційна робота написана грамотно, стиль викладу в ній матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує легкість і доступність їхнього сприйняття для читача. В роботі максимально обмежено використання складнопідрядних конструкцій, які заважають однозначному трактуванню позицій автора, дисертація насичена професійною термінологією. Робота характеризується однозначністю, послідовністю, точністю викладу фактів, читається цікаво. Кількість додатків, їх наповненість та структура свідчать про достовірність результатів дослідження. Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий. Усе вказане вище

забезпечило обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Оцінка змісту дисертації, її структури та рівня виконання поставлених завдань. Зміст і структура дисертації відповідає меті та завданням, сформульованим дисертантом на початку дослідження, а також відображають актуальність дослідження та його наукову новизну. Дисертація характеризується логічним змістовним наповненням, відповідно до змісту, структура якого забезпечує комплексність та системність отриманих науково значущих результатів.

Автор чітко та вичерпно визначив мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, ґрунтовно охарактеризував методологічну основу дисертації, сформулював наукову новизну, а також виклав основні положення, що виносяться на захист. У дисертації вдало визначено наукове й практичне значення одержаних результатів, вказано на їхню апробацію та публікації.

Структура дисертації побудована логічно, відповідно до поставлених перед дослідженням завдань. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У Розділі 1 «Теоретико-методологічні результати засади дослідження і використання та охорони надр» встановлено, що протиправні діяння, кваліфіковані за ст. ст. 239-2401, 254 КК України, спрямовані на охорону правовідносин у сфері землевикористання та охорони надр, як такі, що мають спільні риси, предмет регулювання, потребують вироблення криміналістичної методики розслідування. Дисертантом вказується на необхідність комплексного дослідження проблематики зазначених суспільно небезпечних діянь, що обумовлена: фрагментарністю та розрізненістю наукових розвідок у аналізованій сфері; наявністю проблем організаційного характеру; складністю розслідування окремих кримінальних правопорушень, зазвичай пов'язаною з особливістю слідової картини, груповим характером їх учинення, високою латентністю. У цьому розділі дисертант розкриває елементи криміналістичної характеристики, які є ключовими для побудови методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр, якими є дані про: предмет злочинного посягання; обстановку вчинення кримінального правопорушення; спосіб учинення кримінального

правопорушення; слідову картину кримінального правопорушення; особу злочинця.

У Розділі 2 «Початковий та наступний етап розслідування кримінальних правопорушень у сфері землекористання та охорони надр» з'ясовано, що під час розслідування зазначених кримінальних правопорушень типові слідчі ситуації складаються як на початковому, так і на наступному етапі розслідування. На основі аналізу кримінальних проваджень, а також теоретичних положень, дисертантом розроблено алгоритм організаційно-тактичних та процесуальних дій у відповідній ситуації. У якості основного для типізації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування автором взято критерій поінформованості про особу злочинця та про спосіб учинення кримінального правопорушення: особу (усіх причетних осіб) затримано під час учинення (замаху на вчинення) кримінального правопорушення і він визнає свою винуватість; особу ймовірного злочинця встановлено, він визнає себе винним у вчиненні кримінального правопорушення, при цьому заперечує причетність до вчиненого інших осіб; особу ймовірного злочинця встановлено і він не визнає себе винним у вчиненні кримінального правопорушення та заперечує причетність до нього інших осіб; особу ймовірного злочинця встановлено, проте він переховується з метою уникнення кримінальної відповідальності та його місцезнаходження невідоме. Слідчі ситуації наступного етапу розслідування обумовлюються результативністю попереднього етапу, наявністю підозрюваного, його позицією та позицією учасників кримінального провадження, тактичними рішеннями слідчого: 1) особу злочинця встановлено, зібрано докази щодо його причетності до кримінального правопорушення, на підставі чого повідомлено про підозру; 2) особу, причетну до вчиненого встановлено, проте зібраних доказів не достатньо для повідомлення їй про підозру; 3) зібрано недостатньо доказів, відсутня інформація про підозрюваного; 4) зібрані докази свідчать про відсутність в діях підозрюваного складу кримінального правопорушення.

На початковому та наступному етапі висуваються та перевіряються типові слідчі версії: про спосіб учинення; про особу злочинця; про особу організатора; щодо принципу формування злочинної групи; про причетність до вчиненого працівників правоохоронних, природоохоронних, інших державних органів; щодо місцезнаходження незаконно видобутих корисних копалин; про

вчинення інших протиправних діянь та ін. Здійснюється перевірка показань осіб, які заперечують свою непричетність до вчиненого, дають неправдиві показання тощо. Для вирішення слідчих ситуацій та перевірки версій розроблено алгоритм дій слідчого та оперативних співробітників, який передбачає проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, НСРД і ОРЗ, а також окремих заходів забезпечення кримінального провадження, спрямованих на отримання та перевірку доказів.

Окрема увага в цьому розділі присвячена проблемам взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр, котра може відбуватись на відомчому, міжвідомчому та міждержавному рівні на постійній чи тимчасовій основі. Основними суб'єктами взаємодії є слідчі Національної поліції, яким підвідомчі аналізовані кримінальні правопорушення, працівники Спеціалізованої екологічної прокуратури, оперативні підрозділи, зокрема СБУ, ДБР, БЕБ, органи державного нагляду у сфері охорони навколишнього природного середовища.

У Розділі 3 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері земле використання та охорони надр» обґрунтовано, що основними завданнями, які вирішує слідчий при проведенні огляду земельної ділянки за фактом учинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 239 2392, 254 КК України, є такі: виявлення джерел забруднення, їх витоку або іншого шляху потрапляння у ґрунт, водне, атмосферне середовище; встановлення постраждалих; з'ясування часових меж ураження ділянки; здійснення із залученням відповідних спеціалістів експрес-аналізу та встановлення уражаючої речовини; уточнення технічних правил експлуатації обладнання на підприємстві. Типовими завданнями огляду за фактом учинення протиправних діянь, кваліфікованих за ст. ст. 240, 2401 КК України, є: встановлення обстановки незаконного видобування корисних копалин, збуту, придбання, передачі, пересилання, перевезення, переробки бурштину; виявлення слідів та інших об'єктів, які підлягають вилученню; встановлення очевидців події. Загальними завданнями огляду для обох категорій кримінальних правопорушень в аналізованій сфері є: припинення злочинної діяльності; з'ясування даних про особу злочинця; встановлення осіб, які можуть повідомити відомості, що мають значення у

кримінальному провадженні; вжиття заходів зі збереження речових доказів і документів; встановлення характеру та орієнтовного розміру шкоди тощо. Окрема увага у розділі присвячена розгляду видів судових експертиз, які призначаються під час розслідування означених протиправних діянь і згруповано ці види в такий спосіб: екологічної спрямованості (судово-екологічна, геологічна, гідрометеорологічна санітарно-гігієнічна та ін.); технічні (судово-технологічна, будівельно-технічна, агротехнічна); криміналістичні (дактилоскопічна, трасологічна, техніко-криміналістичного дослідження документів, почеркознавча).

В окремому підрозділі розглядаються проблеми, пов'язані з тактикою проведення процедури витребування та отримання речей і документів, а саме – його проведення за складеною слідчим, прокурором постановою. Зазначений захід забезпечення кримінального провадження, а також арешт майна, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, є дієвим способом збирання та перевірки доказів у кримінальних провадженнях цієї категорії.

На підставі здійсненого комплексного дослідження окреслено положення, що відповідають вимогам наукової новизни, мають теоретичне і практичне значення.

Оцінка оформлення дисертації. Дисертація Олександра БОГАТИРЧУКА оформлена згідно із нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для опублікування такого виду досліджень.

Наукове та практичне значення результатів дослідження. Результати теоретичного дослідження Олександра БОГАТИРЧУКА є науковим підґрунтям розробки основ методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері земле використання та охорони надр. Практичне значення отриманих наукових результатів полягає в тому, що ці результати можуть бути використані у: *правозастосовній діяльності* – як рекомендації та пропозиції, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності з розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії (акт Державного бюро розслідувань від 27 червня 2025 року); *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень»; під час підготовки навчально-методичних

праць та дидактичних матеріалів (акт Національної академії внутрішніх справ № 198-оп від 06 грудня 2024 року); *науково-дослідній діяльності* – для підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проектів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову (акт Національної академії внутрішніх справ № 197-нд від 05 грудня 2024 року).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Результати дослідження Олександра БОГАТИРЧУКА висвітлено у 5 (п'яти) статтях, опублікованих у журналах, визнаних Міністерством освіти і науки України науковими фаховими виданнями з юридичних наук категорії «Б», та у 8 (восьми) працях апробаційного характеру. Опубліковані праці повністю відображають основний зміст дисертаційної роботи та відповідають вимогам пункту 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, в якій відображені власні ідеї і напрацювання автора, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання. Запозичень і привласнення чужих думок та ідей не встановлено.

Дисертаційна робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертаційній роботі ідеї і положення науковців мають відповідне посилання і використані з метою підкріплення ідей автора. Під час ретельного вивчення змісту дисертації Олександра БОГАТИРЧУКА не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та в наукових публікаціях здобувача.

Наукова новизна положень і висновків дисертації. Ознайомлення зі змістом дисертації Олександра БОГАТИРЧУКА дає підстави для констатації того, що його дисертаційна робота є одним із перших комплексних досліджень розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр.

Наведені на сторінках 24–26 рукопису дисертації коректно сформульовані положення загалом можна вважати такими, що є новими і обґрунтовано структурованими за рівнем новизни, визначеним здобувачем такими термінами, як «уперше», «удосконалено», «набули подальшого розвитку». Зокрема, вважаю новими такі наукові результати дисертаційної роботи Олександра БОГАТИРЧУКА:

- пропозиції щодо елементного складу криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр, що слугуватиме успішному вирішенню завдань розслідування: предмет злочинного посягання; обстановку вчинення кримінального правопорушення; спосіб учинення кримінального правопорушення; слідову картину кримінального правопорушення; особу злочинця;

- обґрунтування пропозиції щодо віднесення потерпілого, поряд з відомостями про час, місце його підготовки, вчинення та приховання, характеру кримінальної ситуації, до структури обстановки кримінального правопорушення як факультативного складника, не властивого для окремих протиправних діянь цієї категорії, виокремлено його типові характеристики;

- аргументації щодо доцільності активного застосування в ході збирання та перевірки доказів у кримінальних провадженнях цієї категорії НСРД, а також заходів забезпечення кримінального провадження – арешту майна, тимчасового доступу до речей і документів, тимчасового вилучення майна;

- наукові ідеї щодо можливості висування та перевірки типових версій у досліджуваних кримінальних провадженнях про: спосіб учинення кримінального правопорушення, особу злочинця; особу організатора; причетність до вчиненого працівників правоохоронних, природоохоронних, інших державних органів; місцезнаходження незаконно видобутих корисних копалин; учинення інших протиправних діянь та ін.;

- пропозиції щодо організаційних й тактичних особливостей проведення допиту свідків, підозрюваного, потерпілого, залежно від слідчої ситуації, що складається на початковому та наступному етапі розслідування;

- наукові ідеї щодо активного використання можливостей окремих видів експертиз при розслідуванні кримінальних правопорушень цієї категорії, які згруповано за критерієм: екологічної спрямованості (судова екологічна,

геологічна, гідрометеорологічна санітарно-гігієнічна та ін.); технічні (судово-технологічна, будівельно-технічна, агротехнічна); криміналістичні (дактилоскопічна, трасологічна, техніко-криміналістичного дослідження документів, почеркознавча).

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Олександра БОГАТИРЧУКА звертаю увагу на деякі висновки і твердження, що викликають певні сумніви, недостатньо обґрунтовані положення і можуть стати предметом наукової дискусії під час захисту.

1. У підрозділі 3.1 (стор.151) дисертантом ведеться мова про використання в процесі огляду місця події БПЛА, які можуть успішно використовуватися для підвищення ефективності фото- й відеофіксації певних обставин правопорушень, протиправних наслідків останніх, їх учасників, знарядь і залишених ними слідів; відібрання зразків, закріплення та вилучення об'єктів та ін. Проте, не дивлячись на ефективність і доцільність використання даного науково-технічного засобу, в умовах воєнного стану в нашій країні піднімати в повітря БПЛА над певними місцевостями та об'єктами без відповідних дозволів не можна. Тому бажано було б уточнити, в яких випадках і які та від кого дозволи на використання БПЛА під час проведення слідчих дій треба отримувати.

2. В окремому підрозділі 3.3. дисертації, присвяченому тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій, дисертант називає судову експертизу. Розкриваючи ці питання, бажано було б провести ґрунтовний аналіз поглядів науковців щодо процесуальної сутності судової експертизи і з'ясувати, чи є призначення судової експертизи (залучення експерта) та її проведення слідчою (розшуковою) дією або ж ні. Не зайвим було б почути обґрунтування власної позиції дисертанта щодо цієї проблеми.

3. На думку опонента, дещо некоректно висловлена думка дисертанта, що в залежності від особи, яка допитується, слідчим буде складено окрему методика допиту. Зазвичай про особливості допиту певної особи ведуть мову в аспекті тактичних прийомів. Методика – це сукупність взаємопов'язаних способів, прийомів і правил для досягнення певної мети або проведення роботи і її не складають, а розробляють. Це детальний «рецепт» чи алгоритм дій, який конкретизує загальні методи (способи) і забезпечує доцільне й ефективне

виконання роботи. Термін застосовується в криміналістиці у терміносполученнях як «методика розслідування певного виду злочинів» або як «методика експертного дослідження», а не методика слідчої дії.

4. Викликає додаткове запитання і потребує пояснення під час захисту зроблений дисертантом висновок, що до різного роду матеріальних даних, за якими проводяться судово-портретні дослідження, слід віднести фотографії, малюнки, відеозаписи (стор.192). Малюнки, художні портрети, зокрема й художні фотографії не можна вважати об'єктами даного виду експертизи, оскільки на їх створення впливає суб'єктивне сприйняття автора – художника. Об'єктами портретної експертизи можуть бути матеріальні зображення, що максимально точно й об'єктивно відображають зовнішність – фотокартки, цифрові зображення та відеозаписи. В разі потреби вирішення питання про внесення змін до таких зображень мають бути проведені відповідні, але не портретні дослідження.

5. На думку опонента, не зовсім точно висловлена на стор. 200 дисертації думка щодо того, що недостатність чи відсутність спеціальних знань у суб'єкта розслідування, може бути пояснена незнанням повноважень судових експертиз. Повноваження — це офіційно надані права на вчинення певної діяльності, прийняття рішень або ведення справ від чийогось імені. Знання процесуальної особи про повноваження експерта не можна відносити до розряду спеціальних в судочинстві. Мабуть в цьому разі доцільно вести мову про незнання предмету і задач даного виду експертиз, а не повноважень їх виконавця.

Втім, це лише особиста думка опонента, яка не заперечує ні повноти, ні самостійності, ні новизни роботи автора, але ще раз вказує на складність дослідження цієї проблеми.

ВИСНОВОК

1. Дисертація Олександра БОГАТИРЧУКА на тему: «Розслідування кримінальних правопорушень у сфері земле використання та охорони надр», є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, є самостійною науковою роботою, виконаною особисто дисертантом у виді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису.

Представлена робота характеризується необхідними для такого дослідження компонентами, а саме містить критичний аналіз наукового доробку попередніх дослідників, органічне поєднання різних методів доктринального пізнання, звернення до досягнень різних галузей наук кримінально-правового циклу. Дисертаційна робота містить наукові положення, висновки, які вперше пропонуються в юридичній науці, сформульовано ряд важливих наукових пропозицій та рекомендацій для правозастосовної діяльності, які в сукупності вирішують важливу теоретичну та практичну проблему.

2. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право», а за своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених питань, теоретичним та практичним підґрунтям та обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 та наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 № 40 (зі змінами від 12.07.2019), а її автор, Олександр БОГАТИРЧУК, заслуговує на присудження ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
НОЦ Національної академії
Служби безпеки України

Ірина ГОРА

Підпис Гори Ірини Віталіївни засвідчую,
Учений секретар Національної академії
Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук, доцент

Андрій ПРОЗОРОВ